της ΞΕΝΙΑΣ ΚΟΥΝΑΛΑΚΗ

Τον Μάρτιο του 2018 το δημοτικό συμβούλιο Θεσσαλονίκης επί δημαρχίας Γιάννη Μπουτάρη έλαβε ομόφωνα την απόφαση να **μετονομαστεί ο δρόμος «Στρατηγού Αθανασίου Χρυσοχόου» σε «Αλμπέρτου Ναρ»**. Ο πρώτος ήταν –διορισμένος από τον κατοχικό πρωθυπουργό Γιώργο Τσολάκογλου το 1941– επιθεωρητής Νομαρχιών Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας με στόχο την αντιμετώπιση των αποσχιστικών τάσεων που εκπορεύονταν από βουλγαρικούς, ιταλικούς και ρουμανικούς κύκλους.

Ο δεύτερος γεννήθηκε μεταπολεμικά. Ηταν γνωστός λογοτέχνης και ερευνητής, που ανέδειξε την παρουσία και την ιστορία της εβραϊκής κοινότητας της πόλης και τον ρόλο της στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας της Θεσσαλονίκης. Ενας δρόμος, δύο διαφορετικές ιστορικές αφηγήσεις. Ο Γιώργος Αντωνίου, επίκουρος καθηγητής Εβραϊκών Σπουδών στο ΑΠΘ, θεωρεί εσφαλμένη ακριβώς αυτή την αφετηρία σύνδεσης των δύο ονομάτων, του Χρυσοχόου και του Ναρ. «Είναι σαν εκδικητική μνεία, λες και η μετονομασία έχει χαρακτήρα αντιποίνων μνήμης». Η διαιώνιση της δικαστικής περιπέτειας επιβεβαιώνει εν μέρει τον ισχυρισμό του.

Ενοχλημένοι με την απόφαση του δήμου οι απόγονοι του Χρυσοχόου άσκησαν προσφυγή στο Συμβούλιο της Επικρατείας που παρέπεμψε την υπόθεση στο Διοικητικό Εφετείο, το οποίο όντως τους δικαίωσε. «Τυχαία το πήραμε χαμπάρι», λέει ο δικηγόρος Ηρακλής Σπανός, εγγονός του Χρυσοχόου. Ετσι έγινε, και η πινακίδα «Αλμπέρτου Ναρ» αποκαθηλώθηκε γρήγορα κι ο δρόμος αναβαπτίστηκε «Αθανασίου Χρυσοχόου». Παράλληλα, οι συγγενείς του υπέβαλαν αγωγή κατά τριών αγωνιστών της αντιδικτατορικής αντίστασης –του πρώην βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ Τριαντάφυλλου Μηταφίδη και των δικηγόρων Αλέκου Γρίμπα και Σπύρου Σακκέτα– για «προσβολή νεκρού», ζητώντας αποζημίωση και από τους τρεις το ποσό των 600.000 ευρώ.

«Γιατί το κάνατε αυτό;», ρωτάω τον κ. Σπανό. «Εσείς θα αφήνατε να λένε για τον παππού σας ότι αφάνισε το ένα πέμπτο του πληθυσμού της πόλης, ότι ήταν εκείνος που ξεκίνησε τους διωγμούς κατά των Εβραίων, ότι είναι ο υπεύθυνος για τα γεγονότα της πλατείας Ελευθερίας; Φτάσαμε σε τέτοιες υπερβολές. Κάθε μέρα μας έκαναν επίθεση στα πρωτοσέλιδά τους οι εφημερίδες “Documento” και “Αυγή” με ακραίες εκφράσεις», απαντάει.

Στα μέσα Σεπτεμβρίου τα τρία μέλη του Συνδέσμου Εξορισθέντων Φυλακισθέντων Αντιστασιακών (ΣΦΕΑ) 1967-74 προσέφυγαν εκ νέου στο Συμβούλιο της Επικρατείας κατά της απόφασης του Διοικητικού Εφετείου Θεσσαλονίκης για

Phoca PDF

ακύρωση μετονομασίας της οδού σε «Αλμπέρτου Ναρ», παρότι ο κ. Σπανός επιμένει πως είναι αμετάκλητη. Είναι δυνατόν να επιλύονται τέτοια θέματα στα δικαστήρια; Ο συνταγματολόγος Νίκος Αλιβιζάτος θεωρεί ότι, με εξαίρεση ακραίες περιπτώσεις, τέτοιου είδους προσπάθειες δεν έχουν νόημα, συχνά δε είναι και γελοίες.

«Ζήτημα τιμής για την πόλη»

Πρωταγωνιστικό ρόλο στην υπόθεση έπαιξε ο κ. Μηταφίδης, συμφοιτητής του Αλβέρτου Ναρ, για τον οποίο η υπόθεση έχει τόσο πολιτική όσο και συναισθηματική διάσταση. Στην ερώτηση κατά πόσον έχει εξελιχθεί σε βεντέτα μεταξύ των δύο πλευρών, ο κ. Μηταφίδης θυμώνει. «Είναι απαράδεκτο να κάνουμε λόγο για βεντέτα. Είναι ζήτημα τιμής για την ίδια την πόλη». Επιμένει ότι οι ιστορικοί διαθέτουν πολυάριθμα τεκμήρια που επιβεβαιώνουν «την εθνικά επιλήψιμη στάση» του Χρυσοχόου και «τη συνεργασία του με τους Γερμανούς». «Οι Θεσσαλονικείς τι λένε; Τους νοιάζει;», ρωτάω τον πρώην βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ. «Ε, δεν κάναμε και δημοσκόπηση. Οι δημοκρατικοί πολίτες είναι αναφανδόν μαζί μας. Υπάρχουν όμως και δεξιοί ή ακροδεξιοί που εξακολουθούν να ισχυρίζονται ότι ο ΕΛΑΣ ήταν αυτός που προκαλούσε τα ναζιστικά αντίποινα. Δεν αναγνωρίζουν ούτε αγώνες ούτε τίποτα».

Το τραύμα

Δεν είναι τυχαίο ότι όλα αυτά συμβαίνουν στη Θεσσαλονίκη, μία από τις πλέον αντιφατικές πόλεις της χώρας, με το τραυματικό παρελθόν που έκανε τον ιστορικό Μαρκ Μαζάουερ να την αποκαλέσει «Πόλη των φαντασμάτων»: την πόλη του Στέλιου Παπαθεμελή, του μητροπολίτη Ανθιμου, του Παναγιώτη Ψωμιάδη και των μαζικών συλλαλητηρίων για τη Μακεδονία από τη μία, και του Γιάννη Μπουτάρη, του βαλκανικού κοσμοπολιτισμού, των μεσημεριανών γλεντιών στη Μοδιάνο και του Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης από την άλλη.

«Η Θεσσαλονίκη είναι μια πόλη συντηρητική, εθνικιστική, θρησκόληπτη. Αυτό αλλάζει σταδιακά, αλλά αργά. Παραμένουν όμως θύλακοι συντήρησης. Δυστυχώς, οι περισσότερο ενδιαφέρονται για τη διατήρηση της εβραϊκής μνήμης της πόλης Εβραίοι από τον υπόλοιπο κόσμο, που την επισκέπτονται, παρά οι κάτοικοί της», λέει ο Χασδάι Καπόν, γενικός διευθυντής του ομίλου Faiskαι πρώην αντιδήμαρχος Οικονομικών επί Γιάννη Μπουτάρη. Κατά τη γνώμη του, η αποκατάσταση της ιστορικής μνήμης πρέπει να γίνεται ψύχραιμα, χωρίς εξαλλοσύνες. Στην περίπτωση της μετονομασίας της οδού «Χρυσοχόου» αυτό δεν συνέβη – δόθηκε πρόσφορο έδαφος για να ανατραπεί δικαστικά η πρωτοβουλία. «Χρησιμοποιήθηκαν ατυχείς εκφράσεις, με αποτέλεσμα να στραβώσει το πράγμα». Ο ίδιος ο Καπόν θεωρεί ότι ο Χρυσοχόου ήταν στην καλύτερη περίπτωση «μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα», αλλά αποφεύγει χαρακτηρισμούς όπως «δωσίλογος». «Τέτοιου είδους συντηρητικοί πολιτικοί εκείνη την περίοδο, σαν τον Σερεμέτη και τον Χρυσοχόου, ήταν αναμφισβήτητα εθνικιστές, αντικομμουνιστές, ακροδεξιοί και φιλογερμανοί».

Στη συνομιλία μας ο κ. Μηταφίδης μνημονεύει και τον επονομαζόμενο «φον» Περικλή Βιζουκίδη, γερμανοτραφή και ιδρυτικό στέλεχος του ΑΠΘ, ο οποίος επίσης

Phoca PDF

είχε τη δική του οδό έως το 2012, οπότε μετονομάστηκε σε «Αγωνιστών Πολυτεχνείου». Στα πρακτικά της Συγκλήτου του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου (ΑΠΘ) ο Βιζουκίδης εμφανίζεται να επιτίθεται στους συναδέλφους του κατηγορώντας τους ότι φταίνε εκείνοι και όχι οι Γερμανοί για τα προβλήματα λειτουργίας του πανεπιστημίου, επειδή δεν έχουν πνεύμα συνεργασίας με τους κατακτητές.

Σε όλες τις συζητήσεις με τους φορείς της πόλης επανέρχεται το θέμα μετατροπής της πλατείας Ελευθερίας σε πάρκινγκ, το οποίο φαίνεται ότι είναι από τα λίγα που σχετίζονται με την εβραϊκή κοινότητα και ευαισθητοποιούν τον τοπικό πληθυσμό. Ο Γιάννης Μπουτάρης απορρίπτει την ιδέα υπόγειου πάρκινγκ που έχει προκρίνει ο διάδοχός του Κωνσταντίνος Ζέρβας. «Σε ένα πάρκο μνήμης πρέπει να επικρατεί ησυχία». Αποκαλύπτει, μάλιστα, ότι ο κ. Ζέρβας βρέθηκε πρόσφατα αντιμέτωπος με την μήνιν του πρέσβη των ΗΠΑ Τζορτζ Τσούνη για την ολιγωρία του στο ζήτημα της πλατείας. Τον νοσταλγούν οι Θεσσαλονικείς; «Κάποιοι μας μισούν ακόμη για την πολιτική μας. Με παίρνουν ανώνυμα τηλεφωνήματα και μου λένε: “Τι θες, κι άλλο μουσείο για τους βρωμοεβραίους;”. Είναι ντροπή που επιμένουν οι απόγονοι του Χρυσοχόου να αποκαταστήσουν το όνομά του».

Για να αποτιμήσει τη διένεξη περί μετονομασίας του δρόμου «Χρυσοχόου» σε «Ναρ» ο Δήμος Θεσσαλονίκης ζήτησε από τον διδάκτορα Οικονομικής Ιστορίας Ευάγγελο Χεκίμογλου να συντάξει έκθεση και να γνωμοδοτήσει για τη δράση του Χρυσοχόου. Περιγράφοντας το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο κινήθηκε ο Χρυσοχόου, ο Χεκίμογλου επισημαίνει πως «ο αστικός κόσμος ήταν αντικομμουνιστικός διότι η Ελλάδα ήταν επισήμως αντικομμουνιστικό κράτος από το 1929. Σήμερα, για πολλούς ο χαρακτηρισμός “αντικομμουνιστής” έχει αρνητική σημασία. Επί πολλές δεκαετίες, όμως, όχι μόνο αρνητική, αλλά και αξιόποινη σημασία είχε ο όρος “κομμουνιστής”».

Η οικογένεια του Αλμπέρτου Ναρ έχει επίμονα αποφύγει τη δημοσιότητα και τους χαρακτηρισμούς κατά της αντίπαλης πλευράς, αφού πιστεύει ότι στην πραγματικότητα ο Ναρ δεν εκπροσωπούσε κανέναν πέραν του εαυτού του. «Τόσο η πόλη όσο και ο Ναρ αξίζουν έναν δρόμο στο όνομά του. Αλλά ο Ναρ το αξίζει ως πρόσωπο, ως λόγιος “Σαλονικιός”, όπως θα έγραφε και ο ίδιος, και όχι λόγω του θρησκεύματός του. Μία από τις ατυχέστερες φράσεις που γράφτηκαν είναι ότι ο Αλμπέρτος Ναρ πρέπει να τιμηθεί ως απόγονος Σεφαραδιτών. Πρέπει να τιμηθεί το πρόσωπο του συγγραφέα και όχι η θρησκευτική ομολογία του», αναφέρεται στην έκθεση του Χεκίμογλου.

Σχολιάζοντας τη γνωμοδότηση του Χεκίμογλου, το Εθνικό Συμβούλιο Διεκδίκησης των Οφειλών της Γερμανίας προς την Ελλάδα τη χαρακτηρίζει «επιλεκτική και αντιεπιστημονική». Σε ντοκουμέντο που μου απέστειλε ο κ. Μηταφίδης κοινοποιείται αντίγραφο οδηγίας του Χρυσοχόου από τον πρόεδρο της κυβέρνησης Τσολάκογλου για την αντιμετώπιση της «βουλγαρικής και αντιβλαχικής προπαγάνδας». Στα γενικά συμπεράσματα ζητείται «η απολύτως νομοταγής στάσις έναντι των Αρχών Κατοχής».

Περί δωσιλογισμού

Phoca PDF

Παρεμβαίνοντας στη συζήτηση περί δωσιλογισμού ο Στάθης Καλύβας, καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, χαρακτηρίζει το θέμα ένα από τα πιο «δύσκολα» φαινόμενα της περιόδου της Κατοχής. «Πρώτον, συνιστά εξαιρετικά σύνθετο φαινόμενο στο οποίο κυριαρχούν οι αποχρώσεις και όπου η απλουστευτική μαυρόασπρη οπτική είναι εξαρχής σφάλμα. Δεύτερον, δεν μπορεί να αναλύεται και να ερμηνεύεται με βάση μια απλουστευτική οπτική του σήμερα (και ακόμη λιγότερο σημερινούς πολιτικούς στόχους): η ιστορική έρευνα, αντίθετα, απαιτεί την τοποθέτηση των ιστορικών υποκειμένων στο πολιτικό και κοινωνικό πλαίσιο της εποχής. Στη δική μας περίπτωση (που δεν είναι και η μόνη) η Κατοχή και η Αντίσταση συναρτήθηκαν με έναν Εμφύλιο, πράγμα που καθιστά τις επιλογές των υποκειμένων κάθε άλλο παρά προφανείς».

Χαμένοι στη μετάφραση

Ο ιστορικός Χάγκεν Φλάισερ, ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, στη διδακτορική διατριβή του που γράφτηκε στα γερμανικά προ τριακονταετίας, και μεταφράστηκε στα ελληνικά με τον τίτλο «Στέμμα και σβάστικα», απέδωσε στον Χρυσοχόου την πρωτοβουλία για τον εξαναγκασμό του εβραϊκού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης σε υποχρεωτική εργασία. Στη φωτογραφία του εγγράφου, όμως, το ντοκουμέντο δεν αναφέρει τον Α. Χρυσοχόου ούτε ονομαστικά ούτε με την ιδιότητά του. Απαντώντας στον ισχυρισμό περί λάθους σε μαραθώνια ανταλλαγή επιστολών με τον εγγονό του Χρυσοχόου, κ. Σπανό, ο Χάγκεν Φλάισερ εξηγεί: «Στη διατριβή μου… αναφέρθηκα στην εμπλοκή του Α.Χ. στην υπόθεση της επιστράτευσης 3.500 “άεργων” Εβραίων για κατασκευή δρόμων κ.λπ. Εγραψα ότι η χρησιμοποίησή τους (αντί ντόπιων Χριστιανών) οφειλόταν “anscheinend (σ.σ. όπως φαίνεται, μάλλον) auf Anregung (σ.σ. σε παρακίνηση, πρόταση, παρότρυνση) der Generalinspektion für Mazedonien (Chrysochoou)”. Κατά την πορεία της πολύχρονης μετάφρασης και γλωσσικής επιμέλειας –στην οποία συνέβαλαν και native speakers– το διπλωματικό “μάλλον” χάθηκε».

Οι απόψεις διίστανται κατά πόσον πρέπει να αλλάζουν αμφιλεγόμενα τοπωνύμια με ρατσιστικό, αντισημιτικό, μισογυνικό περιεχόμενο. Και δη κατά πόσον αυτό μπορεί να γίνεται με προσφυγή στη Δικαιοσύνη. Ο συνταγματολόγος Νίκος Αλιβιζάτος μνημονεύει την επανεξέταση της «Δίκης των έξι» έπειτα από προσφυγή των απογόνων του πρώην πρωθυπουργού Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη. «Είναι αυτή δουλειά των δικαστηρίων;», αναρωτιέται ηχηρά ο Νίκος Αλιβιζάτος. «Εχουν γίνει απίστευτες υπερβολές τα τελευταία χρόνια», λέει θυμίζοντας την απομάκρυνση του ονόματος του Αμερικανού προέδρου και ιδρυτή της «Κοινωνίας των Εθνών» Γούντροου Γουίλσον από κτίριο στο Πανεπιστήμιο Πρίνστον ή την αποκήρυξη της «Λολίτα» του Βλαντιμίρ Ναμπόκοφ ως ύμνου στην παιδοφιλία. «Αν αποδειχθεί ότι κάποιος που παρουσιαζόταν ως ήρωας της Αντίστασης δεν ήταν πραγματικά, θεωρώ θεμιτό να υπάρξει η αποκαθήλωση κάποιας προτομής ή η μετονομασία ενός δρόμου», καταλήγει και θυμίζει π.χ. την απομάκρυνση των σοβιετικών συμβόλων (όπως π.χ. της προτομής του Λένιν στο Βερολίνο, που ενέπνευσε και τον τίτλο της ταινίας «Αντίο, Λένιν» του Βόλφγκανγκ Μπέκερ) όταν εκ των υστέρων αποδείχθηκε πως τα καθεστώτα αυτά ήταν τυραννικά.

Ο Γιώργος Αντωνίου, επίκουρος καθηγητής Εβραϊκών Σπουδών στο ΑΠΘ, συμφωνεί

Phoca PDF

πως «ζητήματα ιστορικής μνήμης δεν πρέπει να επιλύονται στα δικαστήρια. Δεν γίνεται να είμαστε όμηροι κάθε συγγενούς για απόψεις που αφορούν σε δημόσια πρόσωπα και θέσεις ευθύνης, ειδικά σε τόσο κρίσιμες ιστορικές στιγμές 80 χρόνια πριν. Εδώ χρειάζεται ένα “κοινωνικό συμβόλαιο αλληλεγγύης” για να μην κινδυνέψει η ελευθερία του λόγου των ειδικών περί ιστορικού παρελθόντος», λέει και θυμίζει το προηγούμενο της παραπομπής του Γερμανού ιστορικού Χάιντς Ρίχτερ για την αναθεωρητική αποτίμησή του της Μάχης της Κρήτης. «Το θετικό της υπόθεσης είναι πως τέτοιες αντιπαραθέσεις παράγουν δημόσια συζήτηση σε θέματα που έμεναν στην ντουλάπα ως σκελετοί για πολλές δεκαετίες», καταλήγει.

ΠΗΓΗ: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 17.10.2022

Phoca PDF